

פרק ה. רבית שלא בקציעה ודין רבית מוקדמת ומאוחרת

א. כבר נתבאר שכל שקצץ בשעת הלואה לתת רבית הרי זה רבית קצוצה שאיסורו הוא מדאורייתא (א). ואין נ"מ בזמן נתינת הרבית שקצץ, אם מיד בשעת הלואה או לאחר מכאן, ואפילו לאחר פרעון ההלואה (ב).
ב. אם לא קצץ בשעת הלואה אסור מדרבנן (ג). ואפילו נותן לו לשם מתנה (ד).

(א) בפרק ג נתבארו כללי רבית קצוצה. (ב) כן מוכח מדברי רוב הפוסקים בכמה מקומות. אמנם בהג"א (ריש פרק איזהו נשך) כתב שאם הבטיח לתת לו כך וכך אחר שיפרענו הוי רבית מאוחרת וכבר תמהו האחרונים, והגדו"ת (ריש ח"ג) כתב דאפשר דאף הג"א לא קאמר אלא כשהבטיח לו שלא בדרך תנאי אבל אם היה פיסוק גמור הוי ר"ק, (וכ"כ בחידושי מהרא"ל בכוונת ההג"א). ולשיטה זו אם הבטיח ליתן לו קודם פרעון הוי א"ר (עי' פרק ג' סעיף ה) ומ"מ סיים הגדו"ת שהפוסקים לא ס"ל כהג"א. ועי' מקור מים חיים סי' קס סעיף ו. (ואפשר עוד לפרש כוונת הג"א דקאי אדלעיל בדין רבית מוקדמת דהיינו שקודם ההלואה הבטיח לו שאם ילוננו יתן לו לאחר הפרעון כך וכך, ובאופן זה נראה שדין רבית מאוחרת יש לו) ועי' בדרישה סי' קסז ובש"ך שם ס"ק ב דמשמע שאף אם קצץ בשעת הלואה אם ניתן לאחר הפרעון הוי רבית מאוחרת, וכן משמע גם מתשובת הראב"ד שהביא הב"י שם, וצ"ע. (ג) עי' להלן בסוף הפרק שמשמע מדברי הפוסקים שאפילו בחוב שלא בא לידו בתורת הלואה אסור להוסיף בשעת פרעון אא"כ אפשר לומר אווולי קא מוזיל גביה, וכ"ש כשמעותיו בידו שאסור. וכן הדין ברבית מוקדמת ומאוחרת שאסור אפילו בחוב שלא בא לידו בתורת הלואה, ואע"ג דבמשנה קאמר בלשון הלואה, אפשר דרבנות קמ"ל דאפילו בהלואה אינו רבית קצוצה, וכמ"ש הב"י בסי' קסז. (ד) כדמוכח מדברי הטור והשו"ע סעיף ד שאפילו ברבית דרבנן אין מחילה מועלת. וכן משמע בש"ך סי' קס סק"ו ובשו"ע הרב (סעיף ה), שאפילו נותנו בלשון מתנה אסור מדרבנן. ולא מבעיא אם אומר שנותן לו הרבית בתורת מתנה שאסור, אלא אפילו אם נותן לו סתם בתורת מתנה לכאורה משמע מדברי האחרונים לאסור. ועי' פרק ג סעיף א. אלא שצ"ע בדברי הש"ך סי' קס סק"ד בשם הפרישה דמשמע שכל שאנו יודעים שהוא לשם מתנה מותר. והמחנה אפרים (סימן יז) כתב כן בהדיא שכל שפירש ואמר לשם מתנה ליכא איסורא כלל. ולכאורה היה אפשר לפרש דבריו דקאי ברבית מאוחרת, אלא ממה שהביא ראיה מהך דבכדי שאין הדעת טועה משמע שה"ה בשעת פרעון, וכן מהך דחו"מ סימן רנג סעיף ח בשכיב מרע שאמר תנו מאתיים וזו לפלוני בעל חובי, ובמה שכתבו הפוסקים שאם אמר בראוי לו לא חיישינן לרבית, אלא בשביל שעשה לו נחת במקום אחר רוצה להוסיף לו (עי' ספר התרומות שער נט ח"ב אות א ובגדולי תרומה שם, וכן בשו"ת מהר"ם אלשיך סימן יב). ונראה שכל שהוא מפרש שנותן לשם מתנה וגם מפרש הסיבה שבגללה הוא נותן לו מתנה לכו"ע מותר והרי זה כאומדנא ורגילות, אמנם אם אומר סתם בלשון מתנה, לדעת המחנ"א והפרישה מותר, אבל מדברי הש"ך שם וכן משאר הפוסקים משמע שחוששים לאיסור, והרי זה כנותן סתם ואנו צריכים לאומדנא ורגילות כמו שיתבאר להלן, וגם מ"ש הרמב"ם בהך דבכדי שאין הדעת טועה שבודאי נותנו לשם מתנה כבר כתבו האחרונים לפרש

ברית פרק ה יהודה עה

אלא שיש חילוקים בשעת נתינת הרבית לענין חומר האיסור, שרבית מוקדמת ומאוחרת קל איסורן מאבק רבית דרבנן (ה).

- ג. כל מה שנותן בשעה שמעותיו בידו (ו) הרי זה אבק רבית דרבנן (ז).
- ד. נתן עיניו ללות ממנו ומשגר לו דורון כדי שילוחו (ח) זו היא רבית מוקדמת (ט).
- ה. אם התנה עמו שאם לא ילוננו יתחייב להחזיר הדורון ה"ז רבית קצוצה (י). וכן המלוה לחבירו ע"מ שימחול לו חובו שהייב לו מכבר הרי זה רבית קצוצה (יא).

שאיסור דרבנן יש כאן ומ"מ אין צריך להחזיר משום שאינו אלא מדרבנן. או כמ"ש הש"ך דאירי במקום שאין איסור רבית. ועי' בספר תורי זהב שמצדד ג"כ לומר שכל שנותן לשם מתנה ממש יש להקל. אמנם מדברי שו"ע הרב שאוסר לתת צדקה לעני המלוה א"כ רגיל משמע שאפילו במפרש לשם מתנה אסור, דמי גרע מצות צדקה ממתנה וצ"ע. ועכ"פ נראה שיש להקל בענין האומדנא, שאם יש לתלות שבלאו ההלואה היה נותן לו המתנה, כמו שיתבאר בפרק י. ועי' להלן מדין רבית מאוחרת. ועי' פרק ח' הערה צד. ונראה במה שנהוג בבנקים לתת מדי פעם מתנות ללקוחות, שאם המתנות ניתנות גם ללקוחות דיבטוריים אין בזה חשש, אבל מתנות הניתנות רק ללקוחות בחשבונות זכות, כגון בתכניות חסכון, יש בזה חשש רבית, ועי' בפרק מ' בדין הת"ע למתנות אלה. (ה) כמ"ש הרמ"א ריש סי' קסא שברבית מוקדמת ומאוחרת אינו חייב אף לצאת ידי שמים. ומ"מ המור מהערמת רבית שיש אומרים שמוציאין מלה למלוה, וברבית מוקדמת ומאוחרת אינו כן כדמוכח בדף סב ע"ב, ויתבאר עוד בע"ה בפרק ח. ועי' מאירי בסוגיא דלא ידור בחצרו חנם שנראה מדבריו שאין חילוק בין אבק רבית לרבית מאוחרת. (ו) ובעוד שמעותיו בידו חמיר טפי אפילו לענין הנאות ורבית דברים כמ"ש בפרק י. ונראה דה"ה אם הבטיח ליתן לו לאחר פרעון, דינו כנותן לו כשמעותיו בידו. (ז) ש"ך סי' קסו סק"ט וכן כתב הב"י בסי' קס דרבית ממש היא ולא תקרא בשם מאוחרת, ונראה דכוונתו מדרבנן. וכן מוכח ממה שסיים שכן כתב הטור בסי' קסו. וכוונתו ללישנא בתרא של הטור שם (גבי דור בחצרי) ושם כתבו הפוסקים דללישנא בתרא אסור מדרבנן. והב"י נראה שפסק שם כן. ויש אומרים שאף רבית קצוצה היא (עי' פרק ג סעיף ו) ופשוט שאפילו בסתם ואפילו מתנה מועטת אסור שלא חילקו בכך אלא במוקדמת או מאוחרת כמ"ש להלן. (ח) עי' להלן גבי רבית מאוחרת דאירי במפרש, ומשמע מדברי הפוסקים ששוה דין רבית מוקדמת לדין רבית מאוחרת, וכל מה שיתבאר בדין מאוחרת ה"ה במוקדמת, וכן בדין סמוך ומופלג קודם ההלואה. * ויש לדייק בלשון המשנה (וכן הוא בלשון הפוסקים) שגבי רבית מוקדמת נקט בשביל שילוחו, ולא קאמר בשביל מעותיך שיהיו בטלות אצלי (ובלבד שכתב בשביל מעותיך שתלויני), ואילו גבי רבית מאוחרת נקט התנא בשביל מעותיך שהיו בטלות אצלי, ולא קאמר בשביל שהלויני. והיה אפשר לומר שבכל הלואה יש חוץ מהמתנת מעות, גם עצם ההלואה, ואשמעינן מתני' שגם שכר עצם מעשה ההלואה אסור, ולפי"ז אם קצץ עמו שכר עבור מעשה ההלואה מסתבר דהוי רבית קצוצה, ואפשר עוד לפרש כוונת המשנה שהחידוש הוא לגבי רבית מאוחרת שאפילו מחשב עמו אחוזים לפי סכום וזמן המתנת המעות ג"כ אינו אלא רבית מאוחרת, ולאידך גיסא נראה שאפילו מפרש שנותן לו עבור בטול כיסו ג"כ אסור בדרך ההלואה כמ"ש להלן, ולא מצאתי מי שהעיר בביאור דברי המשנה. (ט) שו"ע סי' קס סעיף ו, וכתב מהר"א ששון (סי' קסב) במסקנתו שאיסור רבית מוקדמת הוא בשעת נתינתה אע"פ שעדיין לא

ה. לזה ממנו והחזיר לו מעותיו (יב) ואח"כ (יג) משגר לו (יד) דורון (טו)

הלוחו. ולפי"ז יש להסתפק אם מותר אח"כ להלותו, דאפשר דאיסורא דעבד עבד, וכיון שאף לצאת ידי שמים אינו חייב מותר אח"כ להלותו, ומ"מ נראה שאסור להלותו אח"כ, והר"א ששון שם כתב שמשעת הלואה נעשה איסור למפרע, וכ"כ בפני יוסף שבשעת הלואה נגמר האיסור. ומכל מקום פשוט שבשביל שעשה לו טובה לא נאסר מלהלוות לו, ואע"פ שעכשיו מכיון בהלואה זו בשביל שעשה לו טובה. וכ"כ הרדב"ז (ח"ג סי' רלג), כל הלואות חזן כך הם, מלוח לו מעותיו בשביל שעשה לו טובה או איזה נחת רוח ואין בזה לא חשש רבית ולא אפי' הערמת רבית, ע"כ. ובדברי הרדב"ז יש להסתפק אם דוקא בסתם מותר או אפילו אם מפרש לו בשביל שעשיתי לך טובה אני מבקש שתלויני. ולכאורה נראה שאפילו ברבית מוקדמת אינו אסור במפרש אלא כשמפרש ההלואה בשעת נתינת הדורון ולא שבשעת ההלואה מפרש נתינת הדורון, וצ"ע. ועי' פרק ו הערה ז. (י) הגרעק"א בשו"ע שם, והחזו"ד ביאורים סק"ג, וכן נראה כוונת היד אברהם וכ"כ בשער דעה (ומסתפק שם באם הוציא המלוה המעות קודם הלואה, עיי"ש). וכן משמע מדברי הפוסקים בדין דלהלן דע"מ שתמחול לי חובי, ולא התיירו רבית מוקדמת אלא בשולח לו דרך דורון ומבקש שילוהו, אבל בתנאי, כיון שאם לא ילוחו יצטרך להחזיר לו, ובשעת הלואה נפטר מהחזרה, הוי ר"ק, ועי' מקור מים חיים. ונראה דהיינו דוקא לפני ההלואה, אבל בשעת הלואה בכה"ג חמור מרבית מוקדמת. ובשו"ת לחם רב סי' יב כתב במה שדן שם בענין שכר אמירה לבעל שאשתו תלוה לו (עי' פרק ו סעיף ח) מפני שקוצץ עמו ומתנה עמו בכך, משא"כ ברבית מוקדמת דאע"פ שזה שולחו בשביל כך לא בריר לו שהמלוה עושה בשביל כך דשמא בלאו הכי היה מלוהו, ולפי"ז נראה דכל שלא היה מלוה בלי דורון זה אפשר דחמיר מרבית מוקדמת. וצ"ע. ועי' פרק ו הערה ד שמשמע מדברי האחרונים דה"ה אם אומר לו הילך זון והלוה לי שאינו אלא רבית מוקדמת, אע"פ שהוא בשעת הלואה, ומלשון המשנה דקתני נתן עיניו ללות ממנו, לכאורה משמע דדוקא שנותן לו ע"ש העתיד, אבל כשנותן לו בשעת הלואה לא עדיף מבשעת פרעון, ואפשר דחמיר מיניה. ויש להסתפק בנתן לו רבית מוקדמת בתנאי שילוה לו שלדברי הפוסקים דלעיל הרי זה רבית קצוצה, אם יכול לבטל תנאי ההלואה וישאר דורון וממילא לא יהא שוב אלא רבית מוקדמת, ונראה דמועיל ולא דמי לביטול תנאי הרבית שכתבתי בפרק א דלא מהני לדעת הפוסקים שרבית אף שלא בדרך התחייבות הוי בכלל רבית קצוצה. משא"כ בנ"ד דלכו"ע רבית מוקדמת בלי התחייבות להלוות אין בו משום רבית קצוצה. (יא) כנה"ג (סי' קסא הגה"ט אות ח) בשם הרדב"ז, וכן מסקנת המשל"מ (פ"ה הי"ד ד"ה כתב מרן הב"י). ואע"פ שאינו נותן לו עתה כלום. ועי' גדו"ת (ח"ד אות יז) ומחנ"א (סי' ט) שמצדדים לפרש בדברי הרשב"א בתשובה בדין פרעון המס שאם מוחל מה שהיה חייב לו הוי כרבית מוקדמת, ועי' פרק יא. (יב) ואם החזיר לו וחזר ולוח ממנו ועדיין מעות הלואה שניה בידו נראה שאם מפרש שנותן לו עבור ההלואה הקודמת אינו אלא רבית מאוחרת. וכ"כ הר"ד בן נחמיה בשו"ת הר"א ששון סי' קסא. ועי' לעיל פרק ב הערה מב לענין חוב שעבר מדין שעבודא דר' נתן. (יג) כתב הש"ך סק"י שבמפרש אפילו מופלג אחר הפרעון אסור. (יד) בשו"ע הרב הוסיף ע"י שלוחו או בעצמו, ואפשר שבא ליישב שאפילו נגרוס במשנה לשון נסתר בשביל שילוהו או בשביל מעותיו אפשר דאיירי ע"י שלית, ועי' בלשון הרמב"ם ובמ"ש האחרונים בדבריו. (טו) ובמפרש

ומפרש לו שזה בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו (טו), זו היא רבית מאוחרת (יז). ואפילו הרויח במעותיו והמלוה נמנע מלהרויח אסור (יח).

ו. לא פירש לו (יט) שנותן בשביל ההלואה, אם היא מתנה מועטת (כ) מותר (כא) אפילו סמוך קצת לזמן הפרעון (כב).

ז. מתנה מרובה אסור ליתן אפילו בסתם (כג), ויש אוסרים אפילו היה רגיל לתת לו מתנה מרובה (כד). וכל זה אינו אלא סמוך קצת לשעת פרעון (כה).

אפילו מתנה מועטת אסור וכמ"ש הש"ך שם, ועי' להלן. (טז) כן מסקנת הפוסקים שלא אסרו במאוחרת אלא במפרש. ועי' להלן. (יז) שו"ע סי' קס סעיף ו. (יח) עי' פרק ב סעיף טו, אבל אם הפסיד ממש מותר, כמ"ש בפרק ט. (יט) עי' ש"ך סק"י דמשמע מדבריו שאם הלוה מתכוין לשם רבית הוי כמפרש וכ"כ בחכ"א כלל קלא סי' ח, ובתפארת למשה הקשה דהרי פסק הרמ"א דברבית דרבנן אין הלוה עובר, וא"כ אף שהלוה מתכוין כיון שאין המלוה מתכוין שוב אין כאן איסור אף ללוה, ועי' בית דוד סי' עט שכתב שלמלוה לכו"ע מותר בסתם, ולא נחלקו אלא בלוה, ובמתכוין אסור לדעת הרמב"ם אפילו ללוה, ועיי"ש. אבל בהגרעק"א ובחור"ד כתבו דלשיטת הרמ"א דמאוחרת אינו אסור אלא במפרש, אפילו מתכוין הוי כסתם. (כ) לא מצאתי שיעור למתנה מרובה או מועטת. ומשמע מדברי הפוסקים דדבר שהוא בפרהסיא הוי כמתנה מרובה. (כא) רמ"א שם, וכן הסכמת הפוסקים, ובשו"ע הרב (סעיף ז) כתב שיש להחמיר לעצמו לאסור אפילו בסתם. מיהו אם היה רגיל קודם לכן מותר ובלבד שלא יתכוין עכשיו בשביל ההלואה. (כב) כן משמע בפוסקים דרק במתנה מרובה חילקו בין מופלג לסמוך כמ"ש להלן. ומ"מ בשעת פרעון אסור וכמ"ש להלן. ובחכ"א כלל קלא סי' ח כתב שבאינו רגיל אף במתנה מועטת דינו כמתנה מרובה. אלא שמחלק שזה דוקא בלוה אבל המלוה מותר לקבל דבר מועט בסתם משום דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן. מיהו בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' רלג) משמע שאם רגיל במתנה מרובה הוי לגביה כמתנה מועטת. (כג) רמ"א שם, דהוי כאילו פירש לו. ומ"מ לא הוי ממש כמפרש ובמופלג מותר. ובהגהות יד אברהם כתב דמתנה מרובה ומפרש אפשר דהוי רבית קצוצה. ומ"מ סיים דלא הוי אלא מדרבנן שהרי לא קצץ בשעת הלואה, עוד כתב ביד אברהם שכל שאין הלוה חסר כגון טובת הנאה, אע"פ שאצל המלוה היא מתנה מרובה דינה כמתנה מועטת ומותר בסתם, ועי' בפרק י' דמשמע שלא אסרו אלא בנתינת ממון אבל בטובת הנאה לא אסרו כלל כי אם כל זמן שמעותיו בידו. (כד) ש"ך סק"ט בשם הב"י. אלא שהגדו"ת (שער מו ח"ג אות יא) הקשה שהב"י מביא ראיה מהא דדירה בחצרו ושמוש בעבדיו דהוי מילתא דפרהסיא והרי התם לא אסרו אלא בזמן שמעותיו בידו. ולכן מסיק הגדו"ת דכיון שהב"י לא הכריע אלא כתב בדרך אפשר והוי מילי דרבנן יש להקל. מיהו בשו"ע הרב סתם לאסור. אלא שמדבריו נראה לכאורה שאינו אלא מיחזי כרבית וקיל מרבית מאוחרת. ואפשר שכוונתו דלא אסרו חז"ל רבית מאוחרת אלא כשניכר חשש רבית. וסיים שם בשו"ע הרב שאם היה רגיל קודם לכן לא יתנה לפני ההלואה וסמוך לה קצת. (כה) ויש להסתפק באומר לו דור בחצרי שנה אחת, מי נימא דשכר דירה של שנה אחת הוי כמתנה מרובה, או דילמא, כיון שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף, נמצא שבסמוך לפרעון לא נתן לו

ספר יחזקאל

אבל מופלג הרבה (כו) מותר אפילו מתנה מרובה (כו). ויש אומרים שכל מה שהיה ידוע לכל שלא היה עושה בלא הלואה הרי זה כמתנה מרובה (כח).

ח. בשעת פרעון (כט) אסור להוסיף אפילו בסתם (ל) ואפילו דבר מועט (לא). ואם פורע בסחורה יש אומרים שמותר להוזיל במחיר הסחורה (לב).

אלא מתנה מועטת, ומה שמתרבה המתנה אח"כ שוב אינו בסמוך. ועי' תורי זהב סי' קס' סק"ט שדן בזה. ונראה דס"ל דהוי כמופלג. (כו) הב"י לכאורה נקט שני קצוות בזה. דאסר בסמוך קצת והתיר במופלגת הרבה. ויש להסתפק גם בשיעור סמוך ומופלג. ולא מצאתי עדיין בפוסקים ואפשר דבעינן שיעור שתשכח ההלואה, ובמרבית תורה ס"ק יט כתב שבאותו יום בודאי אסור. עיי"ש. ובחכ"א משמע שכמה ימים הוי סמוך. ועי' שו"ת שבט הלוי יו"ד סי' מט. (כו) ש"ך שם ס"ק י בשם הב"י, ומשמע דאפילו אינו רגיל מותר במופלג וסתם, אבל במפרש, כבר כתבתי לעיל דאפילו מופלג הרבה אסור. (כח) ש"ך שם בשם הגהת דרישה בשם המהרש"ל. וסיים הש"ך, ונראה לי הכל לפי הענין ולפי מה שניכר בדעת המשלח. ועל פי זה יש לומר דלא פליגי הפוסקים, ע"כ. ובשו"ע הרב (בסעיף ו) כתב בזה הלשון, ולא אסרו רבית מוקדמת ומאוחרת אלא במפרש וכו' או במתנה מרובה שניכר שאינה מתנת חינם אלא בשביל ההלואה כי אין העולם רגילים ליתן מתנה מרובה על חנם, ואפילו אם זה היה רגיל ליתן מתנה מרובה קודם לכן וכו' מפני שיש לה קול ופרסום. ואח"כ הביא דברי המהרש"ל בזה הלשון, אין להתיר אלא מתנה מועטת שאינה ידועה לכל ואף היודעה אינו יודע שלא היה נותן בלא ההלואה, אבל לילך בשליחותו או לעשות איזה דבר, כל מה שידוע לכל שלא היה עושה כלל בלא ההלואה ה"ז כמתנה מרובה ואסור בין לפני ההלואה ובין לאחר ההלואה בסמוך לה קצת. ואפשר שכוונת שו"ע הרב דמתנה מרובה יש לה קול ופרסום לכל, וא"כ אע"פ שרגיל, כיון שאנו חוששים למה שיאמרו הרבים, אנו חוששים שמא יהיו כאלה שיחשבו שמתנה מרובה זו הוא נותן לשם רבית כיון שהוא סמוך להלואה. אבל במתנה מועטת שבדרך כלל הרבה אנשים נותנים מתנות כאלה וגם אין לה פרסום ואין אנו חוששים אלא למיעוט היודעה, הרי יש כאן תרתי לטיבותא הא' שאין לה קול והב' שאינו ניכר שבלא"ה לא היה נותן, ושוב כתב חלוקה שלישית והוא לילך בשליחותו או לעשות לו דבר דאיכא חדא לריעותא שיש לה פרסום וחד לטיבותא שרגילים אנשים לעשות דבר כזה, ולכן לא אסרו אלא כשידוע לכל בפירוש שבלא ההלואה לא היה עושה. ומ"מ משמע דאע"פ שידוע לכל שבלא"ה לא היה עושה, כיון שאינו מפרש בהדיא הוי כסתם ולא אסרו אלא סמוך קצת אבל מופלגת מותר. (כט) בב"מ (דף עג ע"ב), רבינא הוה יהיב וזוי לבני אקרא דשנוותא ושפכי ליה טפי כופיתא. אתא לקמיה דרב אשי אמר ליה וכו' אחולי הוא דמחלי גבך. וכתב רש"י הואיל ולא פסקת עמהם ומדעתם נותנים לך ואין מזכירים לומר בשכר מעותיך שהיו בטלות אצלנו מתנה בעלמא היא (וכיוצא בזה כתב הרמב"ם). נראה דהוקשה לרש"י מ"ש מדין רבית מאוחרת, ולכן כתב שלא אסרו רבית מאוחרת אלא במפרש וכאן הרי הוא כסתם. וכתב הרא"ש על דברי רש"י ולבי מהסס להתיר הדבר, דמלישנא דמתניתין משמע הא דלא אסור רבית מאוחרת אלא בדאמר ליה בשביל מעותיך וכו' היינו היכא דשלח ליה אחר שהחזיר לו מעותיו אבל אם בשעת פרעון נותן לו יותר מתחזי כרבית אפילו בסתם. ע"כ והביא הב"י בשם תלמידי הרשב"א ונמוק"י בשם התוס' דלא אסרו בשעת

ברית פרק ה יהודה עט

פרעון אפי' בסתם אלא בהלואה אבל הכא דמכר הוא כל שלא הזכיר בשכר מעותיו שרי דאזוזלי הוא דאזוזלי גביה. וסיים הב"י בבד"ה, וכן עיקר ועפ"י גם רש"י והרמב"ם לא התירו בהלואה. ע"כ, (ובישוב שיטת הרמב"ם כבר האריכו האחרונים). מיהו כשנדייק בדברי הראשונים נראה דיש כאן ב' מחלוקת. הא' אם שעת פרעון חמיר מלאחר פרעון לענין דין רבית מאוחרת, דלרש"י ותוס' שם בסוגיא הוי שעת פרעון כלאחר פרעון, וכי היכי דלאחר פרעון לא אסרו רבית מאוחרת אלא במפרש ה"ה בשעת פרעון שכבר אינו חייב לו. ואילו הרא"ש ותלמידי הרשב"א ס"ל דשעת פרעון חמיר ואסור אפי' בסתם דהוי כאילו עדיין חייב לו. ועוד נחלקו הרא"ש ותלמידי הרשב"א, דמהרא"ש משמע דאפילו בדרך מכר איכא חומרא דשעת פרעון לאסור בסתם, ואילו תלמידי הרשב"א ס"ל דבדרך מכר הוי שעת פרעון כלאחר פרעון ולא אסרו אלא במפרש. ומדברי הב"י נראה שהשווה דעת כל הראשונים אהדדי. וצ"ע מנ"ל. ועי' בתפארת שמואל על הרא"ש שפירש דמ"ש הרא"ש ולבי מהסס לאו אהתירא קאי. דהרא"ש מודה שיש לחלק בין הלואה למכר, אלא אטעמא דרש"י קאי. ולכאורה דחוק הוא בדברי הרא"ש. וגם דברי הב"י בסי' קסו צ"ע קצת. ששם מסתפק הטור בעוד שמעותיו בידו אי הוי רבית מאוחרת או חמיר מרבית מאוחרת, וכתב הב"י להכריע דחמיר דהא אפילו כמוסיף לו יותר בשעת פרעון אסר הרא"ש, כדאיתא בסי' קס, כ"ש הכא דהוי הלואה וגם אח"כ עדיין המעות אצלו, ע"כ. ולכאורה הרי הרא"ש לא החמיר בשעת פרעון אלא דאפילו בסתם אסור אבל יותר מרבית מאוחרת לא הוי, וצ"ל דכוונת הב"י דכיון דס"ל להרא"ש דשעת פרעון חמיר מלאחר פרעון, מאותו סברא יש לומר דבעוד שמעותיו בידו חמיר משעת פרעון, ולא אשכח חומרא אלא דהוי יותר מרבית מאוחרת. ועי' בשער דעה שכתב דשעת פרעון בסתם קיל מרבית מאוחרת במפרש, ומדברי הפוסקים לכאורה לא משמע כן, והחוו"ד סימן קס סק"ב כתב ששעת פרעון דומה לרבית מאוחרת, ועי' בהגהות אמרי ברוך, ולענ"ד לא קשה מידי שהרא"ש אינו חולק על רש"י אלא במה שהתיר בשעת פרעון בסתם, אבל לענין חומר האיסור אפשר שמודה שאינו אלא כרבית מאוחרת ומפרש, ועי' פרק ח הערה קי. (ל) שו"ע סי' קס סעיף ד, כדעת הרא"ש, וכמ"ש לעיל והאריכו האחרונים ממ"ש בחו"מ סי' רל"ב דהמוצא יתרון במעות אינו צריך להחזיר ובחוו"ד ובשע"ד כתבו דאה"נ דהוי רבית מאוחרת מ"מ כיון שכבר בא לידו אינו צריך להחזיר. ומדברי הפרישה והב"ח והטו"ז משמע דלא התירו בחו"מ אלא כשלא הזכיר כלל שיש יתרון אבל הכא מיירי שהזכיר שיש יתרון אלא שלא פירש שזה בשביל ההלואה, ומ"מ מדברי האחרונים משמע דאפילו בסתם ממש אסור בשעת פרעון והלבוש סיים הלכה זו דרחמנא ליבא בעי, וצ"ע בכוונתו. ובספר שארית חיים כתב במה שהביא הש"ך בסק"ה ספיקתו של הב"י ברבית מוקדמת ומאוחרת ופירש אי הוי רבית קצוצה או אבק רבית, כדי ללמוד לדידן בשעת פרעון דאפי' בסתם אסור, מה דינו במפרש, ומביא בשם המשל"מ דהוי אבק רבית. (לא) שו"ע הרב. וכתב שם אפילו רגיל ליתן לו מתנות קודם לכן, שכל מה שנותן בשעת פרעון יותר מחובו נראה כרבית, עיי"ש, ואע"ג דכשמעותיו בידו משמע שמותר עכ"פ ברגיל, כמו שמותר לההנותו אפילו בדברים שיש בהם הנאת ממון, נראה שלענין מיחזי כרבית חמיר שעת פרעון משעה שמעותיו בידו, ולא מצינו לחלק בין נתינת מעות לבין הנאת ממון. (לב) עי' בפרק יב שהבאתי דעות הפוסקים בזה. (לג) עי' בהגרעק"א שכתב דמלשון תלמידי הרשב"א משמע דלא התירו אלא בדרך פסיקה ומוסיף לו סחורה דשייך לומר אזוזלי הוא דמוזיל גביה, אבל בחוב שהוא חייב לו ופורע מעות אין חילוק אם נתחייב לו בתורת הלואה או

פ. בחוב שבא לידו בתורת מכר (לג) מותר להוסיף בשעת פרעון בסתם ובדבר מועט (לד).

י. אם הלזה מסופק ואפשר שחייב לו, בכל אופן מותר לתת לו (לה).

בתורת מכר (ומדברי שו"ע הרב נראה שתפס להלכה כפירוש זה). אלא שהגרעק"א עצמו סיים שמדברי הש"ך משמע דאין נ"מ, וגם מלשון שאר פוסקים משמע דלא חילקו בזה (ואפשר דתליא בגירסא בההיא דרבינא ורב אשי (דף עג ע"ב) אי גרסינן אחולי אחיל גבך או אזולי מוזלי גבך), ולפי"ז אפשר דה"ה בשאר חוב שלא בתורת הלואה. ועי' לשון הלבוש סוף סעיף ד וצ"ע. והחכ"א כלל קלא סי' ו כתב שאם נתן לו סחורה בהקפה על זמן ועיכב הזמ"פ ולא סילק בזמנו ואח"כ נותן לו יותר בסתם נ"ל דאסור דבזה לא שייך אזולי קא מוזיל ליה, ועוד כיון שזקף עליו במלוה יש לו כל דין מלוה. והדברים צריכים ביאור, שאם כוונתו כשמחזיר לו מעות בלא"ה לא שייך אזולי קא מוזיל. ואם מחזיר לו סחורה מאי טעמא לא. וכן צ"ע מ"ש אם פורע בזמנו או אם עיכב זמ"פ. וכן מ"ש שם לפני זה שבעיסקא מותר להוסיף, כבר כתבתי בפרק לח שהדברים צריכים עיון, עיי"ש. (לד) רמ"א שם, וכמ"ש הש"ך שם. אבל במתנה מרובה כתב בשו"ע הרב דהוי כמפרש ואסור. ומדברי הצמח צדק (יו"ד סימן פב) משמע שלא הקילו בפרעון אלא כשעכשיו פורע כל החוב ושוב אינו חייב לו. אבל אם פורע חלק מהחוב והשאר נשאר עליו בחוב הוי כמעותיו בידו ואסור. ועי' חו"ד סי' קסג סק"ו ורעק"א סי' קעג סעיף ו דמשמע לכאורה שאפילו בחלק מהחוב מותר. (לה) כגון שמסופק בסכום ההלואה, הדבר פשוט שמותר להוסיף לו עד שיצא הספק מלבו, אע"פ שמדיני אדם אינו יכול לחייבו, וכן כתב בתמים דעים להראב"ד סימן ס, שאם רוצה לצאת ידי שמים מפני שחושש שמא חייב לו אין חשש רבית, אלא שצריך הלזה למחול למלוה שלא יהא עליו עונש גזל ורבית במה שמוסיף לו. וכן משמע באחרונים שהבאתי לעיל פרק א במה שהתירו לפרש במקום שאפשר שחייב לו עיי"ש, ולהלן ריש פרק ח הבאתי דעת אחרונים שבספק אבק רבית אף מוציאין מלוה למלוה, עיי"ש. ועוד נראה דאע"ג דקיי"ל שבמקום שיכול להתחזק מכח קים לי אינו חייב אף לצאת ידי שמים, וכן באיני יודע אם נתחייבתי, מ"מ אם רוצה לשלם כדי להוציא צל של ספק מלבו, מותר לתת ואין בו חשש רבית, מיהו אפשר שרצוי שיפרע קודם הקרן הברור, ולאחר יום יתן מה שרוצה ליתן, ויפרש שנותן כדי להוציא ספק מלבו, וזה עדיף מנותן בפירוש לשם מתנה שהתירו כמה אחרונים, כמ"ש לעיל. ועי' עוד בפרק ב הערה לה, ובפרק כ בענין שינוי המטבעות. ועי' שו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' קסא) שדן בשאלה אם מותר לשלם הפרשי פירות הל"י ולאחר שהביא שם מדברי הפוסקים אם חייב לשלם מסיק דלענין חיוב תליא בפלוגתא וממילא יכול המוחזק לומר קים לי. ולענין מי שרוצה לשלם אם מותר, נשאר בספק, והביא שם דברי הכסף הקדשים בחו"מ סי' עד שמסתפק בכעין זה ומצדד לאיסור. ומסיים הכסף הקדשים שנכון לעשות הת"ע ויתפשו כדי לצאת יד"ש בזה. ותמה המנחת יצחק מה שייך הת"ע בשעת פרעון, וכתב שאולי הכוונה שיניח עוד המעות ויעשה הת"ע מכאן והלאה שישלים גם ההפסד, ונראה ברור (וכן אמר לי בעל פה) שאסור להתנות שיתן לו סכום התפשרות יותר גדול עבור ההלואה הקודמת, שאם נאמר שאסור להוסיף משום רבית גם זה רבית הוא דומיא להא דלא ישכור ממנו בפחות, ואף אם יתן לו לאחר פרעון הרי זה כרבית מאוחרת ומפרש שאסור אפילו במופלג ואפילו במתנה מועטת, וע"כ נראה שאם רוצה לסמוך על העצה הנ"ל היינו דוקא בסתם ולאחר הפרעון. ועי' עוד פרק מ סעיף כג.

פרק ו. רבית שאינה באה מלוה למלוה,

ודין הלואה ע"י שליח ושותף

1234567

א. לא אסרה תורה (א) אלא רבית הבאה מלוה למלוה (ב).

ב. ולכן, מותר לומר לחברו הילך זון והלוה (ג) לפלוני מעות (ד). והוא שלא קיבל המשתדל כלום מן הלוה (ה), וגם לא יקבל ממנו אחר כך (ו).

1234567

(א) ואף מדרבנן מותר, כדמוכח בגמרא ופוסקים. (ב) לשון הטור סי' קס. והוא

בגמרא דף סט ע"ב. וכתב הלבוש, שכן כתוב גבי מלוה את כסף לא תתן לו בנשך, משמע ללוה (ר"ל שלא ישיך את הלוה בעצמו), וכן גבי לוח כתיב לא תשיך (שלא הוזהירו תורה אלא מלתת למלוה עצמו). ופשוט שאין הכוונה להחזיר כשאר

הרבית באה מיד ליד (כמו שיתבאר להלן סעיף יז), אלא כשאר ממונו של לוח מגיע למלוה באיזו צורה שהיא, ובדין זה בכלל רבית שמקבל המלוה שלא מיד הלוה אלא מאדם אחר, והיינו דין הילך זון והלוה לפלוגי. וכן רבית שהלוה נותן לאדם אחר ולא

למלוה, והיינו דין הילך זון ואמור לפלוגי שילוח לי, וכמו שיתבאר פרטי ההלכה. (ג) או שירחיב לו הזמן. הגהות יד אברהם, ופשוט. ומדברי הבינת אדם משמע שאפילו

ההשתדלות וגם נתינת הזון נעשה ע"י הלוה עצמו בשליחות המשתדל מותר, ע"י להלן הערה ז.

(ד) שו"ע סי' קס סעיף יג. ופשוט דאפילו אמר לו ע"מ שתלוה, והיינו שאם לא ילוה יחזיר לו, דבכה"ג מיד לוח למלוה הוי רבית קצוצה אפ"ה מותר. דאילו בלשון

המוזכר בשו"ע כתבו כמה פוסקים שאף מיד לוח למלוה אינו אלא רבית מוקדמת. ע"י שו"ת חנוך בית יהודה סי' סד וביד אברהם. וע"י פרק ה. וכתב בדרכ"ת בשם מרבה

תורה שאפילו אותו פלוני הוא בנו גדול של הנותן ואינו סמוך על שלחנו מותר. (ה) ע' להלן בדין הילך זון ואמור לפלוגי דבכה"ג שכבר קבל מן הלוה פשיטא דאסור.

(ו) בשו"ע שם כתב והוא שלא יחזור ויקחנו מהלוה. ומשמע שאפילו לאחר שכבר נתן משלו למלוה אסור. והוא דעת הרא"ש והטור. ולכאורה אף הרמב"ן (דפליג בפייסו

דלהלן) מודה בזה. וכן כתבו בגדו"ת ומשל"מ. וכן משמע גם לשון השו"ע שלא הזכיר בדין זה יש אומרים. והטעם דכיון שנתן לו אח"כ נעשה כשלוחו למפרע. מיהו בש"מ

בשם הריטב"א כתב דאפילו חזר הלוה ונתן לוח מה שנתן משלו למלוה מותר. דהא מדינא לא היה חייב לשלם לוח כלום, ומאי דיהיב ליה שכר טרחו יהיב ליה מנפשיה.

ובש"מ שם הביא תשובת הר"י מיג"ש וז"ל, אם נתן ראובן לשמעון עשרה דינרים ואמר לו קח ממני דינרים אלו והלוה את לוי מאה דינרים אם זה מותר או לא. תשובה,

אם דינרים אלו אינם ממון לוי אלא משל ראובן ואינו מקוה להכניס אותם בחשבון לוי לעולם ולא יתבע ממנו שישלם לו כנגדם הרי זה מותר, כמו שאמרו שרי ליה לאיניש

וכו'. ועפ"י אפשר דאף הרא"ש והריטב"א לא פליגי. אלא שתלוי בדעת המשתדל בשעת נתינה למלוה. דמה שאוסר הרא"ש היינו כשהיה בדעתו לחזור וליקח מן הלוה (וכדמוכח

בלשון הרא"ש שתלה הלקיחה במשתדל), שבזה שמקבל ממנו אח"כ נעשה שלוחו למפרע. ומה שהתיר הריטב"א היינו כשהלוה רוצה ליתן לו מדעתו, ובשעת אמירה ונתינה לא

היה בדעת המשתדל לחזור ולתבוע מן הלוה, דמילתא דמסתברא הוא שלא נעשה שלוחו בזה למפרע, ולא נתן לו אלא שכר טרחו. והחור"ד (ביאורים סק"ו)

מחלק בין לוקח מהלוה קודם ההלואה, דאז כשנוטל ההלואה מחמת השכו

ג. יש אומרים שאסור המשתדל לחזור וללות אותן מעות שהלוהו בהשתדלותו (ז). וכן אם המשתדל חייב ללוה ונותן זון למלוה שלו שלא ידחקנו

א"ת"ר 1274567

שנתן כבר נוטלו (ומשמע דאף לאחר שכבר נתן המשתדל למלוה וכבר הבטיח להלות לו) ומש"ה אסור. אבל אם קבל כבר מעות ההלוואה ואח"כ נותן הדינר מרצונו למשתדל מותר. דכיון שבשעת הלוואה לא היה סרך רבית, ואחר שנעשה ההלוואה שוב אין המלוה שייך בגווה, והלוה אינו עובר באיסור דרבנן כי אם בלפני עור, וכאן לא שייך לפני עור. ובספר תורי זהב מצדד לומר שלאחר פרעון ההלוואה מותר ליקח מהלוה. עיי"ש. ומדברי הלבוש (סי' קעב סעיף ב) משמע דברבית דרבנן מותר אפילו חוזר ונוטל מן הלוה. ועי' מ"ש בפרק יד. ועי' שו"ת חבצלת השרון (יו"ד סי' סד) שנשאל בגבאי חברת צדקה שרוצה ללות ברבית (נדון השאלה שם ללות עצה"ע. אך מכיון שאינו מתעסק הו"ל כרבית), ורצה השואל למצוא צד היתר שמכיון שגבאי כיד עניים הוא נמצא כשלוה המעות בשליחות ולצורך העניים זכה, ולכשיגבה מהנדיבים עבור החברה יכוין שלא יזכה בדמי הרבית לצורך עניים ונמצא שנותן למלוה מעות שאינן של לוח ואין כאן רבית מלוה למלוה. והחבצלת השרון דחה היתר זה, דהגבאי דינו כלוה וממילא גם מה שנותן מלוה למלוה הוא. אלא שיצא למצוא היתר אחר, ולכאורה דבריו אינם מובנים. והנלענ"ד בביאור כוונתו שיקצוב הגבאי לעצמו שכר עבור טרחתו למען החברה, וכשילוה יתן משכרו למלוה וכשנותן מכיסו הפרטי הרי אין כאן רבית מלוה למלוה, וסיים שם שאם ישאר מהסכום שקצב כשכר טרחתו וירצה לוותר למען החברה אין בזה חשש. עיי"ש. ולענ"ד יש כאן הערמה, ואפשר שגם כשתחזיר ונוטל מהלוה אינו אלא משום נראה כשלוחו, הרי זה כהערמה במיחוי כרבית, ובנדון החבצלת השרון שהוא לצורך מצוה בודאי שיש לסמוך על היתר זה. (ז) עצי לבונה, לדעת הבית יוסף החולק על היתר דרש"י (עי' להלן סעיף יב), וכתב שזהו כוונת הבית יוסף שהקשה ממה שכתב הטור ואם לא יחזור ויקחנו מהלוה, והך דסעיף יג לא שרי אלא באם המשתדל לא לוח מהלוה מאומה, אבל אם הוא לוח ג"כ מהמלוה שלו ופורע רבית לאיש אחר כדי שילוה למלוה שלו פשיטא דאסור דהוי שכר הלוואה, עיי"ש. והשארי חיים כתב שמדברי המשל"מ בביאור שיטת רש"י משמע שגם זה מותר, וסיים שנראין דברי המשל"מ מדבריו. ולענ"ד דברי העצי לבונה תמוהים, דכיון שההלוואה היא על שמו ואחריותו של הלוה, לכאורה אף לדעת הבית יוסף מותר. שלא אסר אלא בנדון דרש"י שהשליח אומר שהוא לוח עבור פלוני וסובר רש"י שמשום שאין שליח לדבר עבירה נפסק דין שליחות ונעשה השליח לוח ומלוה, ובזה יש סברא לאסור משום שסוף סוף ההלוואה היא מהמלוה למשלח, אבל אם באמת ההלוואה היא לשליח, ואפילו אומר לו בפירוש הילך זון והלוה לפלוני כדי שיהיו לו מעות להלוות לי, איזו רבית יש כאן מלוה למלוה. ואילו לא היה הלוה מלוה לו כל סכום ההלוואה שקיבל כגון שנותן לו זון ואומר לו הלוה לפלוני מאה זון כדי שילוני מתוכם חמשים זון יש מקום לומר שמהנה בזה למלוה שלו שנשארו בידו חמשים זון לצרכו, אבל כשכל מה שקיבל בהלוואה מלוה לו לזה איזו הנאה יש לו מההלוואה. ואף כשאינו מלוה לו כל הסכום נראה דהיינו דוקא כשתחלת ההשתדלות וההלוואה היתה ע"ד כן, אבל אם השתדל הלוואה עבורו ואח"כ חוזר ומבקש ממנו הלוואה, שלכל היתר אינו אלא רבית מוקדמת, ואם אינו מפרש לו שבשביל שעשה לו טובה והשתדל עבורו

לפרעון חובו, כדי שגם הוא לא ידחקנו יש אוסרים (ח).

ד. אמר הלוח למלוח, אני איני נותן לך רבית אבל פלוני אוהבי יתן לך בשבילי אסור (ט).

הלואה לכן מבקש ממנו שילוח לו, איני יודע אם יש חשש איסור בזה. מיהו אם יפרש ^{אוצר החכמה} יש מקום לאסור, משום שבזה נעשה כחזור ונוטל ממנו מה שנתן למלוח, שזה פשוט שאפילו אינו חוזר ונוטל כל מה שנתן למלוח אלא מקצתו אסור. וגם שכר המתנת מעות ממון הוא. אבל אם אינו מפרש לא מסתבר לומר שמעתה יהא אסור הלוח להחנות למשתדל משום דהוי כחזור ונותן לו, שמכיון שלא אסרו אלא משום שנראה כשלוחו, לא שייך לומר שבשביל שנותן לו דורון או הנאה יהא נעשה בזה שלוחו כל זמן שאינו מפרש שעבור זה נותן לו. ועל פי זה אפשר ליישב גם שיטת המשל"מ דס"ל דאע"פ שחוזר ומלוח למשלח לא אמרינן שהרי זה כחזור ונותן לו מה שנתן למלוח, דכיון שמלוח לו כל הסכום שוב אינו נהנה בהלואה זו ולא שייך לומר נראה כשלוחו. ועי' בינת אדם (סי' ד) שכתב, ויש עוד תקנה לצורך גדול בשעת הדחק (כששולח שליח ליריד ומצטרך שם למזומנים לקנות סחורה עבורו) שיכתוב המשלח למלוח ישראל שיתן לו סך כך וכך כדי שילוח לשלוחו וכו', וזה היתר גמור כמ"ש שרי ליה לאיניש למימר הילך וזו והלוח לפלוני, ובודאי נ"ל דאין חילוק אם אותו פלוני נותן לו בשליחותו של זה הנותן או אחר, דמ"ש, כיון שאין הלוח נותן כלום, ואז ילוח השליח ממנו על שמו דוקא בלא רבית. (והיתר זה לכאורה דחוק, שהבינ"א כתב שזהו לדברי המשל"מ שסובר שלדעת הרמב"ן מותר גם בפלוני יתן לך בשבילי, ואילו לדעת כמה פוסקים, וכן משמע מדברי השו"ע, בכה"ג לכו"ע אסור (עי' הערה ט), ואפשר עפ"י מ"ש לעיל שאם אין השליח נהנה מההלואה לא שייך לומר שנעשה כשלוחו, אפשר שלכו"ע מותר בנדון דידן). אבל אסור ללות על שם המשלח. ויקנה השליח בעד המעות סחורה לעצמו וימכרנה להמשלח. ואף שיש כאן הערמת רבית, במקום שלא ישמעו לנו לאיסור, מוטב להתיר משיבואו לרבית קצוצה ע"כ. ומדכתב הבינ"א שיקנה סחורה וימכרנה למשלח משמע שאוסר להלות למשלח. ואעפ"כ חשש להערמת רבית. מיהו אפשר דדוקא בנדון דידה שהשליח עצמו הוא השליח להשתדלות וגם לנתינת הזוז אסר הבינ"א. וצ"ע. (ח) שו"ת חנוך בית יהודה סימן סד. אלא שדבריו צ"ע קצת, שבתחלת דבריו משמע שמותר לכו"ע כיון שאינו חייב לזה כלום, והרי זה כאומר לו הילך וזו והלוח לפלוני, וכ"ש שלא בשעת הלואה (גם זה צ"ע דלכאורה היה שם הרחבת זמן דהו"ל כשעת הלואה), ובפרט לשיטת רש"י. ואח"כ כתב שלשיטת החולקים על שיטת רש"י אסור לכתחלה, ומ"מ אינו רבית קצוצה, משום שגם לשיטת החולקים על רש"י אינו רבית קצוצה עיי"ש. ומ"מ משמע שמודה שלשיטת רש"י מותר לכתחלה. אגב, מדברי החנוך בית יהודה הנ"ל משמע שאם אין נכסים ללוח וזה משתעבד למלוח מדין שעבודא דר' נתן לא ברור לו להתיר. וגם מדברי שו"ת חות יאיר סימן קצ משמע שבחוב שנתחייב מדין שעבודא דר"ג נעשה עליו כלות. וצ"ע בזה. דסוף סוף אינו חייב לזה כלום, ומה שנותן לו אינו אלא בשליחותו של לוח. (ט) שו"ע סי' קס סעיף יג. ומדכתב כן השו"ע לפני שהביא שיטת ויש אומרים משמע דס"ל דאף להרמב"ן אסור. וכבר עמדו בזה האחרונים דלכאורה חולק הרמב"ן אף בזה, כיון דסוף סוף אינו נותן משלו כלום. והגר"א בביאורו כתב שהאיסור כאן הוא

ה. יש אומרים שאם אמר הלוה כל מי שיתן לפלוני זון כדי שילוניני אינו מפסיד (י), או שפיים הלוה לאחד שישתדל אצל המלוה ויתן לו זון כדי שילוהו (יא), אע"פ שלא נתן לו הלוה כלום והמשתדל נתן למלוה משלו אסור (יב). ויש מתירים (יג). ואם גרם הלוה שאחר יתן למלוה משלו שלא

מדין עבד כנעני. ובגדו"ת כתב דמיירי שאמר הלוה למלוה אמור לפלוני משמי שיתן לך כי הוא יתן לאהבתו אותי, דכיון שהמלוה אומר לפלוני משם הלוה נמצא זה גותן בשליחותו וכאילו הוא עצמו אמר לו ודמא לפייסו שאסור לדעת הרמב"ן. ולענ"ד נראה עוד, דכי היכי דכשחוזר ולוקח מן הלוה מודה הרמב"ן דאסור וכמ"ש לעיל שנעשה כשלוחו למפרע, ה"נ כיון שהמלוה הלוה לו ע"ד שיקח אח"כ מאותו מפלוני, כשמקבל אח"כ נעשה כשלוחו למפרע משעת הלואה (ועי' לעיל הערה ז). אבל בחו"ד כתב בדעת הש"ך שפסק להקל בפייסו, ה"ה בפלוני יתן בשבילי מותר. וכתב עוד לשיטה זו שאפילו אומר למלוה הלויני מנה וטול דיגר מיד ראובן שהבטיח ליתן לי מתנה מותר, כיון שהלוה לא זכה בו עדיין והוא מתשובת הרשב"א (ח"ב סי' ריג), ודן שם במי שיש לו זכות מאת המלך לקבל כל יום כך וכך ליטרים בשר מאת הקצבים והקנה זכות זו כמשכנתא בנכיתא, ודן השואל שאי אפשר להקנות דבר שאינו בידו כמשכונא, וא"כ הרי זה רבית, והשיב הרשב"א דממ"נ אם זכה בו הלוה הרי יכול גם להקנותו כמשכנתא, ואם לא זכה הרי אין כאן רבית מלוה למלוה. עיי"ש. ומשמע שלהפוסקים דבפלוני יתן בשכילי אסור, גם זה אסור. אלא שצ"ע במה שכתב החו"ד בנדון הרשב"א שמותר, לא יהא אלא כטובת הנאה או רבית דברים, שעל ידי הלוה נהנה המלוה הנאת ממון, ולולי דברי החו"ד גלענ"ד שאף הרשב"א בנדון ידיה לא כתב להתיר, אלא כתב שם שאין זה רבית הבאה מלוה למלוה להיות יוצאה בדיינים, ואף המשל"מ שהביא דברי הרשב"א לא כתב שמותר, וצ"ע מגין למד החו"ד להתיר לכתחלה. וגם לפי מ"ש החו"ד בביאורים שם להסביר מחלוקת הרשב"א והפוסקים אינו מיושב סברת הרשב"א להתיר. כתב הטו"ז (סי' קסט סוף ס"ק יב) שאפילו הלוה לו ע"מ שפלוני עכו"ם יתן רבית אסור. וכ"כ בסי' קע סק"ה. והשיג על הרמ"א שמחיר בערב להלות עכו"ם מישראל על הקרן לבד והעכו"ם יתן הרבית. והטו"ז סובר דאסור. וכתב בבית מאיר שם להלכה דלא כהטו"ז, דאיסור זה אף כשאומר פלוני יתן בשבילי אינו אלא משום חומרא שנראה כשלוחו. ובערבות (אפי' שלוף דוץ) אין להחמיר. ותו דלענין נראה כשלוחו בודאי קיל מישראל. (י) לפי מ"ש בב"י משמע שגם בזה מודה הרמב"ן שאסור. ואע"פ שאין הלוה גותן כלום למשתדל ואינו חייב ליתן לו מן הדין כמבואר בראשונים. מיהו איכא פלוגתא אחרת בין הראשונים בדין זה כמבואר בש"מ. (יא) ברא"ש כתב דבעינן גם שהמשתדל עושה וגותן הזון מעצמו בלא דעת הלוה. וכן העתיק הטור ומשמע לכאורה דאפילו ידיעת הלוה אסור. וכ"ש כשמבקש ממנו שישתדל עבורו אע"פ שאינו מבקשו שיתן זון למלוה. מיהו לפי פירוש הפוסקים משמע דעיקר האיסור הוא כשפייסו שיתן מעות למלוה. אבל לבקש שישתדל עבורו והוא גותן למלוה מדעת עצמו לכו"ע מותר, משום שבבקשת השתדלות אינו נעשה כשלוחו בנתינת הזון. ואפשר שלכן השמיטו המחבר. (יב) שו"ע שם כדעת הראב"ד והרא"ש, שנעשה בזה כשלוחו. (יג) ש"ך שם ס"ק יח, כדעת הרמב"ן והרבה פוסקים, דכל שאינו גותן משלו אינו נראה כשלוחו (ונראה שאם הבטיח לתת לו אע"פ שאח"כ לא נתן לו אסור).

מדעתו, וע"מ כן הלוחו נראה שלכו"ע אסור (יד). וכ"ש אם אומר המלוה ללוה אמור לפלוני שיתן לי זוז ואלוה לך שאסור לכו"ע (טו).

ו. יש אומרים שאם המשתדל מתחייב למלוה שכל זמן שלא יפרע הלוח הקרן יתן לו סכום קצוב בכל חודש אסור (טז).

ז. מותר לומר לחברו (יז) הילך זוז ואמור לפלוני שילוח לי מעות (יח), ובלבד

וכתב הש"ך בשם הב"י דלענין הלכה הרוצה לסמוך על דברי המתירין רשאי, כיון דאיסור דרבנן הוא. ועי' בפרק יד הערה נא מ"ש בשם הרמ"ה ור' ירוחם דלכאורה משמע מדבריהם דכל שעושה בשליחותו הוי רבית קצוצה. (יד) בתשובת הרא"ש (כלל קח סי' כא) במי שהלוה לקהל מעות והקהל נתנו לו רשות להעלות מחיר היין, מאחר שבעלי היין יש להם שום הנאה בהלוואתם הוי אגר נטר לי ואסור. ולכאורה צ"ע שהרי אין זה רבית הבאה מלוה למלוה ואמאי אסרו הרא"ש. והיה אפשר לומר דהרא"ש לשיטתו דס"ל דאף בפייסו אסור וה"ג דומה לפייסו, כיון שעל ידי הלוח מתחייבים כל קוני היין לשלם מחיר גבוה עבור היין. מיהו נראה שאפילו לדעת הרמב"ן ושאר פוסקים אסור כאן. שלא התיירו אלא כשמפייסו והאחר נותן מדעתו ורצונו מתמת אהבתו ללוה והרי זה נותן משלו. אבל כשהלוה מכריחו לתת בעל כרחו, כל מה שנותן אח"כ שלא מרצונו נעשה כשלוחו של לוח ממש. ולפי"ז יש ליישב ג"ם דלא תיקשי לכאורה לשיטת הרמב"ן אמאי מותר בפייסו, סוף סוף באה הנאה למלוה ע"י השתדלות הלוח וליהוי אגר נטר. אלא ע"כ דס"ל להנך פוסקים דכל שבא ע"י השתדלות ופיוס והוא נותן מרצונו מחמת אהבתו, אדעתא דנפשיה עביד ואין ההנאה משל לוח אלא כולה משל נותן. ועי' מ"ש בפרק י בדברי הריטב"א בדין דבר עלי לשלטון. (טו) נראה פשוט, שהרי אפילו לומר לו אמור לפלוני שיתן לך כתב השו"ע סעיף טו לאסור, ולדברי הט"ז הוי רבית קצוצה, כ"ש כשהנאה באה לו. (טז) טו"ז שם סק"ו. דכיון שכל זמן שאין הלוח פורע הקרן עליו לשלם רבית, נמצא שגם אחריות הקרן עליו והו"ל כלוה גם על הקרן. ויש להסתפק אי הוי רבית קצוצה (ועי' כנה"ג שהבין בדברי הט"ז דמדמי ליה לדין קנס, וכבר עמד בזה בשלחן גבוה). ובספר שארית חיים חולק על הט"ז וכתב דסה"ת מיירי בערב שנשא ונתן ביד, אבל בהכ"ג מותר. מיהו מדברי הלבוש והש"ך בסי' קע משמע כהט"ז. עיי"ש. ועי' במלואים שבסוף הספר לפרק ב סעיף יג במי שמתחייב לפרוע הלואה של אחר. (יז) מסוגית הגמרא מוכח שאפילו דרך קביעות, שדרכו לקבל שכר כדי להשתדל אצל המלוה נמי מותר. ועוד משמע בגמרא שאפילו יודע המלוה שהמשתדל מקבל שכר מותר. אלא שיש להסתפק, אם המלוה אינו מלוה אלא למי שימליץ עליו זה והוא נוטל שכר, דאפשר דמיחוי כהערמה. והמאירי כתב, מעשה באחד מן החכמים שהיה בנו מסבב הלואותיו ונוטל שכר וכו'. ובמשל"מ מצדד לומר שלא התיירו אלא כשהמלוה אינו מקפיד אם נותנים שכר למשתדל או לא וכן משמע בשו"ת חות יאיר סי' קצ. ועוד נראה שאם המלוה אומר בפירוש שיתנו לפלוני שכר אמירה, אפשר דהוי רבית קצוצה כתן מנה לפלוני. מיהו לדברי המחנ"א (סימן יא) שאם אומר תן לפלוני מתנה ואלוה לך דלכו"ע לא הוי רבית קצוצה יש להסתפק. (יח) שו"ע סי' קס סעיף טו. וגם בזה הטעם שאין כאן רבית מלוה למלוה, כמ"ש לעיל (הערה ב). ובגמרא הוסיפו בדין זה עוד טעם להתיר והוא שאמרו שכר אמירה קשקיל. וכתב בחידושי הריטב"א דלרבנותא קאמר דאפילו שם רבית אין על זה אלא שכר

אמירה הוא. אבל בש"מ בשם הריטב"א כתב בתירוץ ראשון דאע"ג דהמלוה לא רצה להלוות רק לשליח והשליח מלוה ללוה אפ"ה מותר וכו'. ודבריו צ"ע שלכאורה משמע דאיידי כשהלוואה היא באחריות השליח, וא"כ נעשה השליח לוה ומלוה ואיזה צד היתר יש בזה משום שכר אמירה. ומה שתירצו בחידושי מהרא"ל וכן באבנ"ז סי' קנג דהריטב"א מיירי באופן שאף אם לא ילוה לו לא יחזיר לו שכר האמירה, לכאורה יש לעיין, דעכ"פ מדין רבית מוקדמת לא יצא. ולדבריהם מותר לומר לחברו הילך זון ותשיג לי הלוואה על שמך ובאחריותך. ומנין להתיר זה. והרי זה דומה לאומר לחברו הילך דורון כדי שתלויני. וכבר כתבו הפוסקים שזהו איסור רבית מוקדמת (עי' פרק ה). ולא מצאתי חילוק בין הלוואה מכספו להלוואה שמשיג לו ממקום אחר באחריותו דהוי כדידיה לכל דבר כמבואר בסי' קסט. וגם מדברי הכנה"ג שהבאתי להלן משמע שאסור בכה"ג, (אם לא משום שכר טרחה שטורח להשיג עבורו הלוואה, ובשיעור המקובל, כמ"ש בפרק ט) מיהו אפשר דשאני הכא שכשנתן למשתדל הזון לא נתן לו אלא כשכר אמירה לרידא ולא נתכוין שהוא יהיה הלוה והמלוה, אלא שהמלוה לא רצה להלוות כי אם באחריותו של השליח, והשליח מאליו נתרצה בכך ס"ל להנך פוסקים בשיטת הריטב"א שאפילו רבית מוקדמת אין כאן. ועי' חו"ד סי' קע סק"א שנראה שמפרש כן בדברי הריטב"א. (ובאבנ"ז שם רצה להשוות שכר אמירה באופן זה למ"ש הנקוה"כ בסי' קע להתיר שכר ערבות. וגם זה צ"ע. ועי' עוד להלן מ"ש מדברי החכ"א). ואם נפרש בדברי הריטב"א שלא נתכוין אלא כשהמלוה רוצה שהשליח יהיה גם שליח למסור הכסף לידו של לוה, כבר כתב המשל"מ (פ"ד הלכה יד) דאפשר דבכה"ג אסור. ולא התירו גבי בריה דרב פפא אלא כשאינו משתדל רק על עצם ההלוואה ורב פפא היה מלוה להם בעצמו. וכן כתב במחנ"א (סי' ח ועי' פרק ז הערה מ שהבאתי דבריהם). וגם בהגהות יד אברהם כתב דאסור בכה"ג (עיי"ש שלא הביא מדברי המשל"מ ומביא ראיה ממ"ש הרמ"א בסי' קע. אמנם בדרכ"ת (סי' קס ס"ק צב) דוחה דברי היד אברהם ומסיים בצ"ע לדינא). ואפשר שהריטב"א ס"ל שמותר דלא כהאחרונים הנ"ל, אע"פ שהלשון לכאורה אינו מוכיח כן. וסיים הריטב"א שם, ודוקא דקדים ויהיב ליה זוזי מעיקרא, דאל"כ כיון דמדידה שקיל השתא זוזי הלוואה מיחזי כנוטל שכר מעותיו. ולפי"ז אף במה שהתיר הריטב"א לא התיר אלא כשנותן השכר אמירה קודם ההלוואה אבל לאחר ההלוואה אסור. והחכ"א (בבינת אדם אות א) מפרש דברי הריטב"א שהמשתדל נעשה ערב שלוף דוך. ומדייק שדוקא אם עשה כן מדעתו מותר אבל אם הלוה מבקש ממנו אסור לתת שכר לערב שלוף דוך. (ועי' עוד בפרק ט). ולענ"ד אין לשון הריטב"א מוכח כן. ובתירוץ שני כתב בש"מ בשם הריטב"א, דקמ"ל שאפילו לא נתרצה המלוה להלוות עד שנתן לו הד' זוזי שקיבל מן הלוה אפ"ה מותר דשכר אמירה קשקיל מהלוה, ומה שנותן למלוה מדידה הוא דיהיב. וכבר כתב הרמ"א בשם יש אומרים לאסור בזה משום הערמה (עי' להלן סעיף ז). וכבר העיר האבנ"ז שם דע"כ לא ס"ל להריטב"א כדעת התוס' שהם מקור לדברי הרמ"א. ובגד"ל כתב (ח"ד אות יד) שהגמרא בא לאפוקי משיטת רש"י ולאסור רבית ע"י שליח (עי' להלן סעיף יב), ועי' עוד בהגהות חו"י על הרי"ף בסוגיין מ"ש בהך דשכר אמירה קשקיל, ולהלן הערה כא מ"ש בשם החת"ס. כתב בכנה"ג (הגהות ב"י אות מ, ועיי"ש שלכאורה הדברים אינם מובנים, והנלענ"ד בפירושו כתבתי), במי שהתקשר עם סוכן שיקנה עבורו סחורה והתנה עמו שעבור סחורה ששיג לו תמורת תשלום במזומן יקבל כך וכך, ואם ישיג לו סחורה בהקפה יקבל ממנו יותר, שאסור. ולא דמי לשכר אמירה דהתם לא עביד המשתדל אלא

שלא יתן המשתדל למלוה כלום (יט). ויש אומרים שאם הלואה נותן למשתדל שכר טרחה, ואף אם לא ישיג לו הלואה ע"י השתדלותו יהא השכר מוחלט לו מותר למשתדל לתת שכר למלוה (כ).

ח. אפילו לבנו של המלוה מותר לתת שכר שיאמר לאביו שילווה לו (כא). והוא שיהא גדול וגם אינו סמוך על שלחן אביו (כב).

אמירה בלבד ולאחר מכאן נפסק הקשר עם המשתדל וההלואה היא בין מלוה ללוה. אבל כאן שהסוכן קונה הסחורה על שמו והמוכר אינו מכיר את הקונה והרי הוא בעל חוב של הסוכן ויש כאן אגר בטר, עיי"ש, ובשו"ת חיים ביד סי' לו כתב שלכאורה מדברי הריטב"א משמע שאף בכה"ג מותר משום שכר אמירה, אלא שכל הפוסקים לא סבירא להו כהריטב"א. ועוד אפשר שלא התירו שכר אמירה אלא בשכר הד פעמי, אבל בנדון הכנה"ג ניכר שנתן בשביל המתנת מעות, והבו דלא לוסף על מה שהתירו בגמרא. (יט) רמ"א שם בשם יש אומרים. וכתב הטעם שלא יבאו להערים. מיהו בתוס' (קידושין דף ו ע"ב ד"ה דארוח) כתבו דבזה נראה כשלוחו ואסור. ועי' לעיל הערה יח דלפי דברי הש"מ בשם הריטב"א אפשר דס"ל דבכה"ג מותר, מטעם דשכר אמירה קשקיל ומה דיהיב ליה מדידה הוא. וכתב הט"ז דנראה פשוט שאם נתן הלואה למשתדל דרך שכירות שישתדל לו הלואה ממלוה והוא חוזר ונותן למלוה המתנה ההיא או פחות או יותר קצת דרבית גמור הוא. והקשה היד אברהם דמה חידש הט"ז בזה, הרי ברמ"א כתב בהדיא דין זה ולא כתב אלא דהוי הערמת רבית. וכן כתב החו"ד דאפילו נתן הלואה השכר בכדי שישתדל ואם לא ישתדל או שלא ילוה לו יצטרך להחזיר לו, ונמצא דבשעה שנותן למלוה אותו זון עדיין של לוה הוא, אפ"ה כיון שאפשר שילווהו בחנם ואז יוחלט השכר למשתדל, שוב אין זה שכר הלואה אלא שכר אמירה ולא הוי רבית קצוצה. ובדרכ"ת (ס"ק קטז) כתב בשם שורש מיעקב בדעת הט"ז, דמ"ש הרמ"א דהוי הערמת רבית אינו אלא באופן שבכל ענין אינו חייב להחזיר השכר, בין ישתדל ובין לא ישתדל, ואפ"ה איכא הערמת רבית, כיון שנותן אחר"כ למלוה. וכ"כ בשבילי דוד. (כ) חו"ד ביאורים סק"ז. דממון עצמו הוא נותן. וכבר כתבתי לעיל שיש חולקים על החו"ד, וס"ל דבכה"ג כתב הרמ"א דהוי הערמת רבית. (כא) שו"ע שם. ואע"ג דהמלוה נהנה במה שקיבל בנו מתנה, אפשר דאף הנאה זו אינה באה מלוה למלוה (ועי' עוד בפרק יא בדין למוד עם בנו). ובחידושי חת"ס כתב לפרש הא דבעינן טעמא דשכר אמירה קשקיל, משום שסוף סוף נהנה האב במה שנותנים לבנו והיה אסור אי לאו טעמא דשכר אמירה. (כב) בט"ז וש"ך כתבו בפשיטות דבעינן תרומיהו דהיינו גדול וגם אינו סמוך על שלחן אביו, אבל גדול וסמוך או קטן ואינו סמוך אסור, וכמ"ש בב"י דכיון דקטן הוא ואין לו מי שיפרנסו ואם לא יהיה לו יצטרך הוא לפרנסו הוי כמוטל עליו לפרנסו. מיהו בב"י לא החליט כן בפשיטות, דאפשר שלא אסרו אלא כשפרנסו ממש. ומ"מ משמע דפשיטא ליה בגדול וסמוך דאסור. והפרישה כתב דהעיקר תלוי בסמוך ואינו סמוך. וכ"כ הגר"א בשם הרשב"א והנמוק"י. וכן פסק בשו"ע הרב סעיף סב. ובש"מ בשם הריטב"א משמע דדוקא בקטן וגם סמוך הוא דאסור. ועי' בכנה"ג בהגהות ב"י שהאריך בבאור דברי הפוסקים. ובדברי הראשונים במה שכתבו בטעם האיסור יש לי מקום עיון. שהריטב"א והרא"ש והנמוק"י השוו הלכה זו למה שאמרו (ב"מ דף צ ע"ב) בדין סירוס

אוצר החכמה

שקנסו אותו למכרו, שאם מכרו לבנו קטן אסור (וכתב בש"מ שם בשם הריטב"א שגם שם נחלקו הפוסקים אם תלוי רק בסמוך ואינו סמוך, או אפילו בקטן שאינו סמוך אסור). וכתבו הטעם מפני שהוא כגופו, וה"נ בגדון דידן אסור. ועוד הוסיפו משום הערמה. ולכאורה תרתי דסתרי גינהו, דאם כגופו דמיא והרי כאילו בא ליד המלוה למה לי טעם הערמה. והרשב"א בתשובה (ח"ה סי' קנד) כתב ח"ל, ובסמוך על שלחנו אסור מפני שהוא כגופו ולא מפני שהוא זוכה במה שניתן להם במתנה אלא מפני שהוא כגופו כההיא דסירוס. וסתם הרשב"א ולא פירש למה באמת לא נאסר משום שזוכה במתנה. וגם לא מצאתי מקור למה שכתבו הראשונים שבנו קטן כגופו דמי. **והב"י** מסתפק בדעת הטור, שיש לפרש דתרתו בעינן להתירא, גדול וגם אינו סמוך, אבל סמוך אפי' גדול, וכן קטן שאינו סמוך אסור, דכיון שמוטל עליו לפרנסו אם לא היה נמצא מי שיפרנסנו, כדאיתא בפרק נערה, כגופו דמי. ודייק הב"י מדברי הפוסקים ורבינו ירוחם (וכ"ה ברא"ש) שלא כתבו קטן הסמוך על שלחן אביו אלא כתבו המוטל עליו לפרנסו, דמשמע שמוטל עליו אבל אינו סמוך על שלחנו. ושוב דחה הב"י דא"כ הול"ל אבל קטן כיון שמוטל עליו לפרנסו, דהוה משמע כיון שמוטל עליו מן הדין אע"פ שאינו מפרנסו עכשיו, ומדכתבו המוטל משמע דבמפרנסו דוקא. ומכ"מ סתם בשו"ע כדיעה ראשונה דתרתו בעינן להתירא (ואפשר שלא נתכוין הב"י לדחות רק הדיוק אבל להלכה פשיטא ליה כסברא ראשונה). ולכאורה צ"ע האידך מסתפק הב"י בכוונת הטור והרי הטור לא הזכיר מוטל עליו לפרנסו. וגם בדברי הטור צ"ע שכתב אבל סומך על שלחן אביו אסור דכאילו ניתנו ליד המלוה דמי, ולשון זה לא הזכיר ברוב הראשונים. **והגר"א** בביאורו ליו"ד שם מיישב דברי הרא"ש שהביא ראיה מסירוס, ותמהו האחרונים דהרא"ש גופיה פסק גבי סירוס דאף בנו קטן מותר אלמא דלאו כגופו דמי. ותירץ הגר"א דראיית הרא"ש מדאיבעיא בבנו קטן משמע דכגופו דמי. ואע"פ שפסק שם דלא קנסו היינו משום שאינו אלא קנס, אבל הכא אסור מדאורייתא יש לאסור (ולפי"ז משמע דדוקא בשכר אמירה שהוא בשביל ההלוואה דבמלוה עצמו אסור מדאורייתא. אבל במתנה בעלמא שאף במלוה עצמו אינו אלא מדרבנן, לדעת הרא"ש מותר. ועי' להלן). ועוד כתב הגר"א שם שבבנו גדול הסמוך על שלחן אביו אסור ממ"ש בב"מ דף יב. וכוונתו מבוארת ממה שאמרו שם בדין מציאת קטן, שגדול הסמוך על שלחן אביו זהו קטן ומציאתו לאביו. וסיים הגר"א שבקטן לא, והיינו שאין לחלק בין סמוך לאינו סמוך, משום דמוטל עליו לפרנסו, ור"ל דאע"ג דבאינו סמוך אפילו קטן מציאתו לעצמו, מ"מ אסור כאן. וציין לסעיף י'. ושם מבואר בדין לא ילמד עם בנו של המלוה, וכתבו הפוסקים הטעם דכיון שמוטל עליו ללמדו, נמצא נהנה משום משתרשי (עי' פרק י ויא). ולכאורה אמאי מדמי הגר"א גדון דידן למציאתו, יותר מסתבר לדמות למתנתו, ובמתנה כתב הנמוק"י (ב"מ דף יב) דדוקא בקטן וסמוך זכה האב אבל גדול וסמוך וכן קטן ואינו סמוך מתנתו לעצמו. ואפשר שהגר"א לא נתכוין לדין מציאה אלא לדין מעשי ידיו, והכא דבשכר אמירה עסקינן הרי זה כמעשי ידיו דמיא למציאה. **עכ"פ** מוכח מדברי הגר"א, וכן משמע בטו"ז ובשאר האחרונים, שלא חששו להערמה, אלא עיקר האיסור הוא או משום שזכה האב או משום משתרשי. ואפשר שאף מה שהזכירו הראשונים ענין הערמה הוא ג"כ משום שהנאה באה אח"כ לידו באמצעות הבן (ואפשר עוד שאף בהנאת משתרשי, אע"פ שההנאה באה לידו שלא באמצעות הבן, כיון שאין ההנאה באה מיד, הוי כבאמצעות הבן. וגם במה שנחלקו האחרונים בדין זכית קטן לאביו אם הזכיה באה מיד לאב או שהבן זוכה והאב זוכה

ממנו (ע' בדברי התוס' דף יב ע"א ובמהרש"ל ומחרש"א שם), נראה דמ"מ כיון שמכח הבן זוכה האב הוי כבא באמצעות הבן), והרי זה כנותו שכר אמירה וחזור האומר ונותן למלוה שאסור משום שלא יבואו להערים, כמו שכתב הרמ"א שם. ועפ"י נראה דהיינו דוקא בשכר אמירה, אבל במתנה סתם הניתנת לבנו של מלוה, אע"פ שחזור הבן ונותן למלוה, לא שייך למיגזר משום הערמה, שהרי אין המתנה תלויה בהלוואה (וכ"ש לדברי הגר"א בשיטת הרא"ש דבאיסור דרבנן לא אמרו דהוי כגופו, כמ"ש לעיל). מיהו במקום שזוכה האב מיד אפשר שראוי שיתנה האב בפירוש שאינו רוצה ליכות במתנה (ויש מקום לומר שאפילו אינו מתנה בפירוש אינו זוכה משום דאיסורא לא ניתא ליה דליקני, וצ"ע), ואז אינו זוכה ונשאר ברשות הבן בכל אופן. ויש לדון בתכניות חסכון לקטנים הנהוג בבנקים בא"י ומדי פעם נותנים מתנות לחוסכים (ואפילו בבנקים שיש להם היתר עיסקא (מבלי לדון בגופו של ההיתר עיסקא) יש לדון אם מועיל הית"ע לקטן (ע' פרק לה סעיף כ) וגם אם ההת"ע חל על מתנות, ע' פרק לח סעיף ב). ונלענ"ד למצוא צד להתיר במקום שכספי החסכון הם של האב. וזהו ברור שבמה שפתיחת החשבון צריכה להיות ע"י אחד ההורים, וגם זכות משיכה (עד גיל י"ח) אינו ניתן כי אם לאחד ההורים, שזה אינו מקנה להורים זכות בעלות על הממון. וכן לאידך גיסא, במה שהחשבון מתנהל על שם הבן, וגם לאחר גיל י"ח הופך הבן להיות בעל החשבון היחיד, כלפי הבנק, שבזה אינו נעשה בעלים על הממון. אלא העיקר תלוי בבעלות הממון בעת ההפקדה. ולכן בבן קטן הסמוך על שלחן אביו שמתנה הניתנת לו של אביו היא, ואפילו האב עצמו נותן לו מתנה לא זכה בה הבן (כמ"ש בנמוק"י בב"מ שם ובשו"ע חו"מ סי' ע"ר ובאחרונים שם), הרי האב הוא בעל הממון של כספי החשבון. ועל פי האמור לעיל אין לאסור אפילו משום הערמה, שהרי אין המתנה חוזרת לאב במציאות, וגם מדין זכיה עפ"י תקנת חז"ל הרי מתנה שאינו רוצה ליכות. ומשום הנאת משתרשי אין לאסור בנדון דידן, שכן הסתם לא היה האב קונה לו מתנה כזו. ונמצא שאין כאן רבית הבאה מלוה למלוה. ואע"פ שלכאורה אפשר לומר שאין הבנק נותן את המתנה רק לבעל הממון, נראה שאינו מוכרח. שבדרך כלל המתנה היא מסוג שאין לאב ענין בו רק לקטנים. וגם שאין זה מענינו של הבנק מי בעל הממון מצד ההלכה, ולא איכפת להם אם הבן זוכה במתנה אע"פ שאין הוא בעל הממון. ומכל מקום לא ילך האב בעצמו לקבל המתנה. ואפשר שאף לא ישלח את הבן לכך, שמכיון שהממון הוא של האב אפשר שבשליחתו הוא מבקש המתנה מהבנק, והרי זה כאומר המלוה ללוה תן מתנה לפלוני דבודאי אסור. ובאופן שהממון הוא של האב, כ"ש כשהגדיל הבן בינתיים והבן מקבל המתנה שאז אין האב זוכה מתקנת חז"ל דבודאי מותר. וטוב שגם באופן זה יתנה שאינו רוצה ליכות בה. וכל האמור לעיל נראה שאינו כי אם במתנה הניתנת בלי התחייבות מצד הבנק כאחד מתנאי החסכון, אבל ברבית המשתלמת לחשבון החסכון אפשר שיש לאסור עכ"פ משום הערמה דומיא דשכר אמירה, ועוד דכיון שהוא מתנאי הפקדון הרי זה כתן מנה לפלוני ואלוה לך, ולא יועיל מה שיתנה שאינו רוצה ליכות ברבית. ובמקום שעיקר ממון הוא של הבן באופן שלא זכה בו האב, לא מיבעיא אם הבן יקבל המתנה מהבנק בודאי אסור (אע"פ שהקטן אינו בר חיוב איסור לא תאכילום יש כאן), ואע"פ שמתקנת חז"ל זוכה האב במתנה, אפילו לדעת הפוסקים שזכות האב אינה באה באמצעות הבן, מ"מ מכחו הוא זוכה והוי כאילו זכה גם הבן. ואפילו אם ילך הבן לקבל המתנה נראה שכיון שמכח הבן הוא בא אסור. ואפשר שלא יועיל גם אם יאמר הבן שאינו רוצה ליכות במתנה, שהרי זכיתו בא מממונו ולא מרצונו או מתקנת חז"ל. מיהו

1234567

לפימ"ש לעיל שאין לבנק שום ענין מי הוא בעל הממון ונותן למי שבא עם פנקס החסכון (ומסתבר שאם יבא אחר עם הפנקס ויקבל המתנה הרי הוא גולן או מהבנק או מהבן, אבל באב או שלוחו אפשר שאין הוא גולן כלפי הבנק) אפשר שבצרוף סברא דאיסורא לא ניתא ליה דליקני יועיל אם יאמר הבן שאינו רוצה לזכות במתנה. ובשד"ח (פאה"ש כללים מערכת ב סי' יח ד"ה וידיד) מסתפק בקטן יתום שאבי אביו הוא עשיר שאינו רוצה לפרנסו, אם נאמר דבני בנים הם כבנים ומוטל על זקנו לפרנסו יהא אסור ליתן לקטן זה דיגר שיבקש מזקנו שילוהו (והאריך שם בשאלה אם מוטל על זקינו לפרנסו). ועי' לעיל שנחלקו האחרונים אם במה שמוטל עליו לפרנסו נאסר. כתב בשלחן גבוה (סק"מ) דאסור לומר לאשה הילך זון שתאמר לבעלה שילוהו, דהא כ"ש הוא מבין הסמוך על שלחנו, כיון דאשתו כגופו וכל מעשה ידיה שלו הו"ל כרביית הבאה מיד לזה למלוה. ואם נותן מעות לבעל שיאמר לאשתו שתלוה מנכסי מלוג שלה, עי' בשו"ת לחם רב (סי' יב) שדן בארוכה מהא דפרק המפקיד דאיבעיא להו שאל מן האשה ושלם לבעלה ואסיק בתיקו. ובפרק השואל אמרו לענין שאלה בבעלים דתליא בפלגתא דקנין פירות כקנין הגוף דמי. ומסיק דלענין רבית אף אי נימא דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אסור, דתשלומים לבעל הוי כתשלומים לאשה. ואע"ג דאפשר לומר שהשכר שנותן לבעל אינו שכר מעות אלא כדי שיסכים להלוואתה, שאינה יכולה להלוות בלי רשותו, מ"מ כיון דיד אשה כיד בעלה הוי הבעל כבעל הממון, והוי רבית הבאה מיד לזה למלוה. ובתחלה מצדד לומר דלא הוי אלא אבק רבית, כיון דבפרק המפקיד סלקא בתיקו אי תשלומין לבעל הוי כתשלומין לאשה. ומ"מ מסיק מטעם יד אשה כיד בעלה דהוי רבית קצוצה, ועוד דמטעם רווח ביתא הוי כאילו נותן לאשה ממש. ובמחנ"א (סי' ח) כתב שבלחם רב מסיק דהוי אבק רבית ומקשה דכיון שהיא שותפת בנ"מ הוי כאילו בא לידה ממש. ונראה שהמחנ"א מפרש שהלחם רב איירי כשהבעל מלוה בעצמו. ומדייק מדברי הלחם רב שלא אסר באומר לאשתו אלא משום שההנאה מגיע לידה, ומשמע שאם הוא מלוה שלא בידיעתה, אפשר שאינו בעל ממון גמור ולא הוי רבית קצוצה. ועי' מקשה דאע"פ שאינו בעל הממון, כיון שההנאה באה לאשה שהיא שותפת בממון הוי רבית קצוצה. וכן נראה בערך ש"י (סוף סי' קסט) שמפרש כן בדברי הלחם רב והמחנ"א. וסיים בערך ש"י דאף במעות מפירות נכסי מלוג דא"צ ליקח בהם קרקע, כמבואר באהע"ז סי' פה סעיף יז (והיינו כשמכר הפירות לשנים מרובות ועושה סחורה במעות) ואינה יכולה לעכב על הבעל מלהלוותם מ"מ ר"ק היא. ע"כ. וכוונתו מבוארת דלא נימא שהבעלות של האשה הוא בזכות להלוות, אלא שהיא שותפת כבעלת ממון ממש, וממילא הוי רבית קצוצה. ומ"מ לפי דברי הלחם רב במסקנתו נמי דינא הכי, ואפ"ה צריך לטעמא דרווח ביתא דאל"ה סוף סוף אין הרבית בא לידה, ודמיא למ"ש המהרי"ט במי שמלוה מעות חברו ונוטל הרבית לעצמו (עי' בפרק ז). עכ"פ מדברי שניהם נלמד שמטעם רווח ביתא הוי רבית קצוצה. ולפי"ז אפשר שגם בבנו הסמוך על שלחנו שאסרו הפוסקים, הוי נמי רבית קצוצה מטעם רווח ביתא. אלא שמדברי הרא"ש משמע שלא אסר בבנו קטן הסמוך על שלחנו אלא משום דאל"כ כל אדם יערים וילוה מעות כדי ליתן לבני ביתו רבית. וכן משמע בש"מ בשם הריטב"א. ומשמע דאינו רבית קצוצה, אע"ג דאיכא רווח ביתא, (ובלא"ה צ"ע בדברי הרא"ש במ"ש כדי ליתן לבני ביתו, שאם מתנה ההלוואה שיתנו לבני ביתו, לכאורה הוי רבית קצוצה דומיא דתן לפלוני ואלוה לך, ואמאי קרי ליה הרא"ש הערמה). ועוד מסתפק שם בלחם רב באם נותן לבעל שכר שיסתלק מפירות נכסי מלוג והיא תלוה לו. ולדברי

אוצר החכמה

ט. במה דברים אמורים כשהוא נותן מדעתו והמלוה שלא על דעת כן הלוהו. אבל אם אמר המלוה, אלוה לך מעות ע"מ שתתן לפלוני זוז (כג), או שאמר הלוה אתן לפלוני זוז ע"מ שתלוני, והמלוה הלוה לו משום זה (כד), הרי זה

הפוסקים דלא מהני סילוק לאחר נשואין פשיטא דלא מהני. מיהו לדעת הרמב"ם דמהני סילוק הוי כמוכר לו זכות זו בשביל מעות אלו ולא הוי רבית. ומ"מ מסיק דאסור משום הערמת רבית. וכתב בכנה"ג (סי' קס הגה"ט סעיף מ) שלפי דבריו לעיל דמשום רוח ביתא הוי כאילו באה הנאה לידה ממש, ה"נ יש לאסור מדינא (ונראה דה"ה בממון שנתנו לאשה ע"מ שאין לבעלה רשות בהן). (כג) שו"ע סי' קס סעיף יד. וכתבו התוס' והמרדכי הטעם מדין ערב כמו שהאשה מתקדשת בכך. וכתב בשלחן גבוה (ס"ק לד) דה"ה אם אומר לו הלוה מנה לפלוני ואלוה לך מנה, דהוי גמי רבית מדין ערב. עיי"ש. ובאמת מבואר כן בשו"ע אעה"ז (סי' כט סעיף ב ברמ"א) שאם אמרה לו הלוה מנה לפלוני ואקדש אני לך דהוי קידושין כמו בתן מנה לפלוני (ועיי"ש לענין הרוחת זמן שכתב הרשב"א. דאינה מקודשת, ומ"ש האחרונים בזה. ומסתברא דה"ה לענין רבית). ומה שלא הביאו השו"ע בהלכות רבית, אפשר משום דאף בהלוני ואלוה לך נחלקו הפוסקים (סי' קס סעיף ט) אי הוי רבית. ואף לדברי האוסרים דעת הרבה פוסקים דלא הוי רבית קצוצה (עי' פרק יא). מיהו איסור דרבנן איכא. ועי' חידושי מהרא"ל סי' קס סוף ס"ק יח. וצ"ע. (כד) רמ"א שם וכתב שאין חילוק בין אמר המלוה כך או שאמר הלוה מעצמו כך והוא מלוה לו משום זה. ולכאורה צ"ע, שהרי מדברי הראשונים בקידושין (גבי תנא לאבא ואביך) משמע שאינה מקודשת מדין ערב אלא כשאמרה היא תן לפלוני, אבל כשהוא אומר אתן אין כאן דין ערב. וא"כ היכי מדמי הרמ"א אמר הלוה לאמר המלוה. ואפשר, שמקור דברי הרמ"א הוא מתשובת הרשב"א שהביא הב"י בדין קהל שהוא יפרע המס למלך, ושם איירי כשהמלוה חייב לאותו פלוני, ובכה"ג אף שלא מדין ערב הוי רבית קצוצה, כיון שהוא פורע בשליחות ממש, וכאילו נותן לידו ממש, ולכן אפילו באמר הלוה הוי רבית קצוצה, דומיא דנותן למלוה עצמו. ואפשר עוד דבאמת אפילו אמר הלוה הלוני ואתן לפלוני והמלוה הסכים ונתן ההלוואה ע"ד כן גמי הוי מדין ערב, כדמוכח מדברי התוס' (דף עא ע"ב ד"ה מצאו) דאפילו אמר אני אעלה לנכרי כתבו התוס' דהוי מדין ערב אע"פ שלא אמר המלוה. ומה שאינה מקודשת מדין ערב באמר הוא, היינו מטעם דמשטה היא בו, וכמ"ש התוס' שם. אבל ברבית דלא שייך טעם משטה, יש בו דין ערב. ועי' חידושי מהרא"ל. ומלשון הרמ"א שכתב ומלוה לו בשביל זה משמע דאיכא עכ"פ גילוי דעת מצד המלוה שבשביל זה הוא מלוהו. וגם הלבוש כתב, כיון שבעבורו ולהנאתו הוא נותן לזה. אבל אי ליכא גילוי דעת מצד המלוה אין לאסור. ולא עוד אלא אפילו אמר אח"כ המלוה שהוא נהנה במה שנתן לפלוני נראה דאפילו איסור דרבנן ליכא, אלא אם כן באה הנאה בעקיפין לידי המלוה. וכן אם אמר המלוה לאחר הלוואה תן מנה לפלוני יש להסתפק אי הוי בכלל רבית מאוחרת כנותן למלוה עצמו או אינו אלא בכלל רבית דברים דומיא דדע אם בא איש לפלוני (עי' פרק יא) דקיל מרבית מאוחרת. ועי' במשל"מ (פ"ה הלכה יד ד"ה ואם המלוה אומר). ולפי דבריו נראה כל שהמלוה חייב לאותו פלוני הוי כנותן למלוה עצמו. עיי"ש. ועי' מרבה תורה ס"ק לג. ועי' עוד מ"ש בהלכה זו בפרק ג. (כה) שו"ע שם. ועי' בש"ך ס"ק יט בשם המרדכי

רבית קצוצה (כה). אפילו אותו פלוני הוא עכו"ם (כו), וגם אין המלוה חייב לפלוני כלום (כז). ויש אומרים שאפילו לזרוק זוז לים בציווי המלוה ה"ז רבית קצוצה (כח).

(מובא להלן) דמפקינן ממלוה ולא מאותו פלוני. ועי' אבנ"ז סי' קנב. ובשו"ת תפארת צבי (סימן מח) כתב שהגרעק"א נסתפק בזה ובסוף דבריו מביא דברי המרדכי דמפקינן ממלוה ואין המקבל חייב להחזיר. וסיים שאם אמר הלוה לאותו פלוני בשעת נתינה שנותן לו עבור הרבית שחייב למלוה, חייב המקבל להחזיר. **וכשבא** להחזיר כמה

הוא מחזיר, מדברי הרמ"א סימן קסט סעיף א משמע שכל מה שנתן לפלוני בכלל רבית קצוצה היא ויוצא בדיינים, וכ"כ בשו"ת מהר"ם אלשיך סימן א, אבל המחנ"א (סימן יא) כתב דבמחלוקת שנויה. דלדעת התוס' והטור חשבינן אותו מנה שנתן לפלוני בשליחותו כאילו בא ליד המלוה, וצריך להחזיר כל המנה. אבל לדעת הרמב"ם והרשב"א והריטב"א אין זה כאילו כל המנה בא ליד המלוה, אלא דומיא דקידושין שהאשה מתקדשת בההיא הנאה שנתן לפלוני מנה בשליחותה, וה"נ אין הרבית אלא הנאת הנתינה, והוא פחות מסכום הנתינה (ועי' להלן מדברי האמרי בינה).

וסיים המחנ"א דאף לדעת התוס' אינו אלא כשקצץ עמו מנה ברבית ואמר לו תנהו לפלוני דאז הוי כשלוחו בנתינת כל המנה (ולשיטתו אפשר שאף הרשב"א והריטב"א יודו בזה) אבל באומר תן מנה לפלוני ואלוה לך, אף לדעת התוס' אין הרבית אלא כפי טובת הנאה שבה. ועוד כתב המחנ"א שאם אמר תן לפלוני מתנה ואלוה לך לכו"ע לא הוי רבית קצוצה. ולדבריו נראה שהוא הדין בתן צדקה לעני. **ועי'** בספר דברי חיים (אורבוך)

סי' לג שמתפק במי שאמר לחברו אלוה לך מנה בתנאי שתתחייב בשט"ח לפלוני שתתן לו מנה לזמן פלוני. ועתה טוען הלוה שאסור ליתן רבית, ואותו פלוני טוען שאצלו הוא היתר, וכיון שכבר נתחייב בשטר חייב ליתן לו. ומוכיח מדברי הש"ך שמוציאין מהלוה משמע שאצל פלוני אינו רבית וא"כ חייב ליתן לו, דאל"כ יכול המלוה לומר מי כפה אותך שתתן לפלוני. בשלמא כשנותן למלוה עצמו, אע"פ שפטור ואסור ליתן לו, התורה חייבתו להחזיר. אבל לגבי פלוני אם אינו חייב ליתן אינו אלא מתנה בעלמא. ודחה ראיה זו, דאפשר דהש"ך איירי שלא רצה להלות לו עד שכבר נתן לפלוני (ועי' עוד בחידושי מהרא"ל סי' קס ס"ק יח ובשו"ת אבני נזר יו"ד סי' קנב כמה חידושי דינים בהלכה זו). **ובהג"ה** מבין המחבר (הוא בעמ"ח אמרי

בינה) כתב על דברי המחנ"א הנ"ל דאפשר דלא דמיא למחלוקת הראשונים בענין קידושין. וברבית לכו"ע חייב להחזיר כל המנה דכיון שהמלוה נתחייב להלוות לו ואם לא ילוה לו יתחייב להחזיר מה שנתן הלוה לפלוני מדין ערב, א"כ בהלוואתו נפטר מחובו וכבר כתבו הפוסקים שאם מלוהו ע"מ שיפטר מחובו הוי רבית קצוצה. משא"כ בקידושין אינה מתקדשת במה שנפטרת מלהחזיר משום דהוי מלוה. **כתב** המרדכי (סוף פרק איוהו גשך סי' שכז), ראובן שלוח מגבאי צדקה על ערבונות ברבית קצוצה לשנה ואחר חצי שנה מצאו שמעון ואמר לו תן לי המעות ואני אפטר אותך וערבונותיך מיד גבאי צדקה ונתרצה. והוא שם ערבונות תחתיו. פסק הר' מאיר שאם שמעון לא יוכל להמלט מיד הגבאים בלא נתינת הרבית, כגון שאמרו הגבאים עי' עכו"ם הלוינו, הרי כל מה שיתן שמעון לגבאים יותר ממה שהלוהו שמעון הרי זה רבית קצוצה ומוציאין משמעון, דהו"ל כאומר הילך כך וכך ותפרע בשבילי חוב שהוא שוה יותר על מה שהלוהו ראובן לשמעון, אבל אם יתברר שיוכל ראובן להפטר מן הגבאים מלשלם הרבית אלא שצריך שמעון לטרוח ולתובעם לדין ולהוציא הערבונות בלי רבית, יש לו לראובן ליתן שכר טרחו לשמעון. דאי לא, מיתוי כרבית שטורת עבורו בחנם עיי"ש, ונראה פשוט דה"ה במי

צג יְהוּדָה פֶּרֶק ו בְּרִית

י. והוא הדין אם אומר לו המלוה לתת הרבית לצדקה או להקדש אסור (כט).

שעבר ולוה בכה"ג מן ההדיוט שלענין רבית קצוצה צדקה והדיוט שוין. אלא שיש להסתפק אם יוכל שמעון לתבוע לדין את המלוה הראשון שנתן לו רבית קצוצה (משא"כ בצדקה שאין מוציאים בדיינים לאחר שכבר נתן, כמבואר בפרק ז סעיף יד). או דילמא, כיון דהוי כתן מנה לפלוני אין לו על המלוה הראשון כלום כי אם על ראובן, ועי' להלן. (כו) שו"ע שם. וכמ"ש בס"י קסט סעיף א. ועיי"ש. (כו) שו"ע ס"י קס סעיף יד. וכמ"ש התוס' בב"מ שם מדין ערב. ואם חייב לו פשיטא דהוי רבית, כמ"ש לעיל. (כח) עי' ש"מ בשם הריטב"א שכתב דהוי רבית קצוצה, ושכן כתב הרמב"ן. ובפרק קמא דקידושין נחלקו הראשונים אי איכא דין ערב בורוק מנה לים שאין נהנה מכך. וכן בתן לחרש שוטה וקטן. והרמ"א בחו"מ ס"י שפ סעיף א הביא ב' דיעות בזה ולא הכריע. (כט) שו"ע שם. ומדברי המרדכי משמע דהוי רבית קצוצה דהוי גמי מדין ערב. והמרדכי הזכיר הקדש וכבר ביארו האחרונים דה"ה לצדקה. וכ"כ בגדול"ת ח"ב אות ד והרשד"ם יו"ד ס"י נו. ואע"ג דבקידושין אמרינן תנן לעני אינה מקודשת, כבר כתבו הראשונים שם לתרץ שלא תיקשי מדין ערב. עי' בחידושי הרשב"א שם. והרדב"ז (ח"ו ס"י שני אלפים שו) כתב שמותר לומר לחברו אלוה לך מנה כדי שתתן דינר לצדקה. וכתב בשם התוס' דאסור ותמה דכיון שאינו ממלוה ללוה אינו רבית קצוצה, וכיון שהוא לצורך מצוה מותר ברבית דרבנן. והברכ"י (סוף ס"י קסא) העתיקו ולא העיר שדעת רוב הפוסקים אינו כן. וגם בשו"ת עונג יו"ט סוף ס"י פט מצדד להתיר בעל מנת שתתן לצדקה. וצ"ע. ובמרבית חורה כתב שאין להוציא בדיינים כיון שיש מחלוקת הפוסקים. ולענ"ד נראה דדעת יחיד היא שלא מצינו לו חבר בזה. ועי' בדבריו שם שדעתו להתיר אפילו רבית קצוצה לצורך מצוה. ובוה פשיטא שאין כן דעת רוב הפוסקים. ועי' פרק ז. ומלשון השאלה שברדב"ז נראה שהנדון היה שמלוה לו כדי שיוכל לתת דינר לצדקה (אמנם בתשובתו משמע בהדיא שלא כך היה). ובאופן זה נראה פשוט שאם מלוה לו דינר מפני שרוצה ליתן לצדקה ואין לו (ודבר זה מצוי בגבאי צדקה שמלוים מכיסם לכיס של צדקה עבור פלוני שאין לו מעות מזומנים) דלכו"ע מותר. ופשוט שאפילו לגבי הדיוט מותר לומר אלוה לך מנה כדי שתוכל ליתן לפלוני מתנה. ואפילו אם המלוה נהנה מכך. ואפילו אם מלוה לו יותר ממה שנותן לצדקה, כגון שמלוה לו שני מנים כדי שיתן מנה לצדקה. מיהו אם אינו מלוה לו אלא משום כך, אע"פ שגם המלוה רוצה ליתן צדקה, אם מתנה עמו על כך יש לחשוש משום רבית קצוצה. וגם זה מצוי בגבאי צדקה הבא אצל פלוני לגבות צדקה ואין לו מזומנים והגבאי מלוה לו או פורט לו שיק על סכום יותר ממה שרוצה ליתן ונראה לאסור. מיהו אם אינו מתנה עמו על כך, אלא שידוע שבלא זה לא היה מלוה לו, נראה שבהדיוט כה"ג יש לאסור עכ"פ מדין רבית דברים אבל לא בגבאי צדקה וצ"ע למעשה. ומ"מ נראה פשוט שהמלוה לחברו ומתנה עמו שלא ישתמש במעות אלא למטרה מסוימת, אין בזה שום חשש, כמ"ש פרק יא הערה לו. ועי' שו"ת מגחת יצחק ח"ו ס"י עח במי שמלוה מעות צדקה ע"מ שהלוה יתן או שישתדל לאסוף סכום מסוים לקופת צדקה. ומצדד להקל, עיי"ש. ואפשר שכוונתו שאין הוא מהנה לקופת הצדקה כי אם לגבאי צדקה שבלא"ה היה עליו לאסוף סכום קצוב לצדקה. ועי' ב"י יו"ד סימן רנט בהך דר' ינאי, ומשמע מדבריו בתירוץ הראשון שמותר להלוות לגבאי צדקה ממון עניים כדי שישתדל יותר למען העניים, ולכאורה איירי שם בעניים ידועים. וצ"ע.